

УДК 174

Т. М. Децюк, к. пед. н.,
М. В. Душенко, магістрант

ЛЮБОВ ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Анотація. У статті досліджується сутність поняття «любов», як феномену сучасного суспільства. Розглядається місце і значення категорії «любов» в етиці соціальної роботи та її вплив на виконання професійних обов'язків фахівців соціальної сфери.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, феномен любові, об'єкти любові.

Т. Н. Децюк, к. пед. н.,
М. В. Душенко, магістрант

ЛЮБОВЬ КАК МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ

Аннотация. В статье исследуется сущность понятия «любовь», как феномена современного общества. Рассматривается место и значение категории «любовь» в этике социальной работы и её влияние на выполнение профессиональных обязанностей специалистов социальной сферы.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, феномен любви, объект любви.

T. M. Detsyuk, Candidate of Pedagogical Sciences,
M. V. Dushenok, Undergraduate Student

THE LOVE AS A MORAL AND ETHICAL CATEGORY IN SOCIAL WORK

Abstract. The social work is one of the professions, which lies in the field «human-human», that's why there are some ethical requirements for social workers. The humanity, altruism, tolerance, kindness, mercy etc. can be emphasized among the ethical categories of social work. The most important value of social work is humanism, which means love, but first of all human. The social worker has to respect client's view of life, his beliefs and values while process of working. During decision-making process, the specialist of social services should be guided firstly by the interests of the client. The humanism is a manifestation of love to neighbor. The feeling of love helps to express the best sides of human soul, to find balance and harmony in himself, that's why it's an important category of ethics of social work and requires detailed examination. Therefore, the love to neighbor has to be one of the key categories of social work.

The phenomenon of "love" is interested by many national and foreign scientists, philosophers, psychologists, sociologists, social workers. They are Helen Fisher, Er-

ich Fromm, Richard of Saint Victor, V. Solovyov, P. Florensky, M. Fedorov, I. Ilyin, Nikolai A. Berdyaev, etc.

However, there isn't a thorough analysis of the concept of "love" as the basic moral and ethical category in social work. That's why this issue is relevant.

The main purpose of this publication is to analyze the concept of "love" as the most important human value, its place and role in the conceptual bases of «The ethics of social work». The love is a true moral and aesthetic sense, which is based on the emotional and spiritual experience, interest, sympathies. It is expressed in a focused commitment to the subject of love, selfless and dedicated aspiration to it. Different philosophers and thinkers tried to understand meaning of love since ancient times.

The issue of love in modern society got the distorted idea of fleeting happiness, euphoria, physical proximity and, as a result, rapid disappointment under the impact of globalization, mixing of various cultures, lack of moral censorship in the media, access to information on the Internet.

We were impressed with the approach of the German psychologist and philosopher Erich Fromm to the definition of "love" in his work «The Art of Loving». Erich Fromm calls the "object" on every species, and the love is considered as a way to know the mystery of human. On Erich Fromm opinion, love is an art, that has to be learned in theory and practice.

An indication of the professionalism of social workers is not only a high level of knowledge and skills, but also compliance with their own ethical code. Professional social worker values are based on physical, social, political and spiritual values. And the love is the most important value and fundamental principle of social worker.

The help, support, care, protection of personality are impossible without humanity, charitable, compassionate attitude to people, their personal needs, problems and world view. The humanity, charity found the bright reflection in many works of Ukrainian philosophers, historians, educators, sociologists, also in practical help from the state and society.

The professionally important personal qualities and values of future social workers should include a sense of love to the neighbor. The category of love should take deserved place in the conceptual bases of social workers.

Keywords: *social work, social worker, the phenomenon of love, love object.*

Актуальність теми дослідження. Соціальна робота – це одна з професій, яка лежить в площині «людина-людина», а тому до фахівців соціальної роботи є певні морально-етичні вимоги. Серед морально-етичних категорій соціальної роботи можна виділити гуманізм, альтруїзм, толерантність, доброту, милосердя та інші. Найголовнішою цінністю соціальної роботи є гуманізм, що є проявом любові до людей і означає – перш за все людина.

Постановка проблеми. При роботі з клієнтом соціальний працівник має з повагою ставитися до життєвий уявлень клієнта, його переконань та ціннісних орієнтацій. В процесі прийняття рішення фахівець соціальної сфери має керуватися в першу чергу інтересами клієнта. Гуманізм – є проявом любові до ближнього. Почуття любові сприяє вияву кращих сторін людської душі, знаходження

балансу та гармонії у самому собі, саме тому є важливою категорією етики соціальної роботи і потребує детального вивчення. Тобто любов до ближнього має бути однією з ключових категорій соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феноменом «любові» зацікавлено багато вчених, філософів, психологів, соціологів, соціальних працівників, як вітчизняних, так і зарубіжних. Серед них такі, як Х. Фішер, Е. Фромм, Р. Сен-Вікторський, В. Соловйов, П. Флоренський, М. Федоров, І. Ільїн, М. Бердяєв і такі інші. Проблематику цінностей соціальної роботи та морально-етичних категорій розглядають в своїх працях В. Г. Бочарова, А. Г. Горілий, І. В. Зайченко, Н. В. Клименюк та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, ґрунтовного аналізу поняття «любові» як основної морально-етичної категорії соціальної роботи не має. Любов розглядається як одна із складових категорій, проте не займає основоположне, центральне місце в понятійно-категоріальному апараті етики соціальної роботи. Тому дана тема є актуальною.

Постановка завдання. Головною метою публікації є аналіз поняття «любові» як найважливішої людської цінності, її місце та роль серед етичних принципів та переконань соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж аналізувати категорію любові як важливу морально-етичну категорію соціальної роботи, розглянемо основні підходи до визначення даного поняття.

Поняття любові дуже багатозначне і багатогранне. Кожна людина по-своєму бачить, чує, відчуває, а тому індивідуально для себе визначає, що ж особисто для нього означає «любов». Дати визначення поняттю любові намагалися світові філософи та мислителі.

Важливу роль в процесі формування концепту «любові» вніс Платон. У Платона любов є демонічне прагнення істоти до досконалої повноти буття і впливає звідси «творчість в красі». Платон в своєму трактаті «Бенкет» вводить істотно нове формулювання про зв'язок любові і пізнання. Любов – це процес безперервного руху до пізнання [1].

Дещо інший підхід до визначення даного поняття мав Аристотель. На його думку метою любові є дружба, а не чуттєвий потяг. За Аристотелем любити значить бажати комусь того, що вважаєш благом, заради нього (тобто цього іншої людини), а не заради самого себе, і намагатися в міру сил приносити їй ці блага [10].

В епоху Відродження працями Марсіліо Фічіно, Франческо Каттані, Джордано Бруно та інших починає розвиватися протягом неоплатонізму. В основі цієї любовної філософії знаходиться вчення про красу. Дж. Бруно в своїй роботі «Про героїчний ентузіазм» розглядає категорію любові, як прояв вогненної пристрасті, яка окриляє людину в її боротьбі і прагненні до пізнання таємниць природи. Вона зміцнює людину в її співчутті до страждання і страху смерті, кличе її на подвиги і обіцяє єднання з величною і нескінченною природою. Тобто, любов у Дж. Бруно – всепроникна космічна сила, яка робить людину непереможною [2].

У 17 столітті виникають інші концепції. Найяскравішим представником Нового часу виступає Рене Декард. У роботі «Пристрасті душі» науковець дає психо-

логічно-механічне визначення поняття любові. Любов – це хвилювання душі, яке викликане рухом духів, які спонукають душу добровільно з'єднатися з предметами, які здаються їй близькими. Цікавий підхід до визначення поняття любові мав І. Кант. Він розглядав «любов» як один з елементів боргу і морального обов'язку. Він відносив любов до чуттєвої сфері і тим самим виключав її з етики, так як моральна людина – це людина, що переступила чуттєву сферу.

У ХХ столітті взаємозв'язок між любов'ю і сексуальністю лягла в основу робіт Зигмунда Фрейда. Любов по Фрейду – ірраціональне поняття, з якого виключено духовне начало. Любов в теорії сублимації, розробленої Фрейдом, зводиться до первісної сексуальності, що є одним з основних стимулів розвитку людини .

Отже, трансформація розуміння категорії «любові» відбувалася протягом усієї історії людства: від бажання блага іншій людині до сексуального потягу.

Німецький психолог і філософ Е. Фромм саме почуття «любові» розглядає, як шлях пізнання таємниці людини. Науковець виділяє п'ять видів (об'єктів) любові, а саме:

1. Братська любов – це найбільш фундаментальний вид любові, що становить основу всіх типів любові. Під нею він розуміє відповідальність, турботу, повагу, знання про будь-яку іншу людську істоту, бажання продовжити її життя. Братська любов це любов між рівними.

2. Материнська (батьківська) любов – це безумовне твердження в житті дитини та її потреб. На противагу братської та еротичної любові, які є формами любові між рівними, зв'язок матері і дитини це за самою своєю природою нерівність, де один повністю потребує допомоги, а інший дає її. Тому, таку любов можна охарактеризувати, як «бажання допомогти слабшому і безпорадному по своїй суті».

3. Любов до себе. Фромм вважає, що необхідною умовою для прояву любові до іншого – є любов до себе.

4. Любов до бога – це основа всіх видів любові. Релігійна форма любові, яка називається любов'ю до Бога, в психологічному сенсі не є чимось відмінним. Вона теж бере початок в потребу подолати відчуженість і досягти єдності. Любов до Бога є сполучною ниткою людської душі.

5. Еротична любов – почуття двох дорослих людей один до одного. Така любов вимагає повного злиття, єдності зі своїм обранцем. Природа цієї любові виняткова, тому таке почуття може співіснувати і в гармонії з іншими видами любові, і бути самостійним прагненням [8].

На думку Е. Фромма, той, хто кохав по-справжньому якусь одну людину, любить увесь світ. І в цьому процесі здійснюється творчий перегляд усієї системи цінностей, зміна способу її існування. Часто це прорив крізь конкретно-історичну обмеженість панівної моральної свідомості до загальнолюдських моральних ідеалів як шлях присвоєння людиною своєї людської сутності всебічним способом. Нам імпонує підхід Е. Фрома, оскільки він дає можливість розглядати категорію «любові» через призму всіх її проявів.

Чільне місце феномен любові, як соціальне явище, посідає у теорії і практиці соціальної роботи. Адже, безпосередньо, соціальна робота здійснюється відповідно до принципу гуманізму, що по своїй суті означає «любов до людей».

До складових професійної компетентності фахівців соціальної сфери входять професійно-важливі особистісні якості та цінності (стресостійкість, емпатійність, комунікабельність, відповідальність, творче мислення, толерантність, доброзичливість, оптимізм тощо), а також навичок спілкування та налагодження контактів із людьми [3]. Ця спеціальність дозволяє самореалізуватися тим, хто вміє співчувати, розуміти проблеми інших, хто прагне допомогти людині жити гідно, не зважаючи на фізичні, функціональні обмеження, душевну або фізичну кризу. Разом з тим соціальна робота відрізняється від інших професій типу «людина–людина» багатоплановістю і навантаженням.

І. В. Зайченко в книзі «Етика соціальної роботи» зазначає, що працюючи з клієнтом і визначаючи його позитивні риси й якості, соціальний працівник повинен прагнути до того, щоб змінити думку клієнта про самого себе і викликати ту позитивну трансформацію особистості, що спричинить за собою позитивні зміни її життєвих обставин. Байдужість до людини веде до неухважності, нерозуміння її внутрішнього світу і, відповідно, різко знижує ефективність впливу [5, с. 131].

В основі соціальної роботи лежить любов, яка проявляється у гуманному, доброзичливому ставленні до особистості. У довідковій літературі гуманний визначається як людяний, людський, властивий людині, по-справжньому освічений, людинолюбивий, милостивий, милосердний; людський, людяний, що визначає цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і виявлення власних здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінювання суспільних відносин; прогресивна течія епохи Відродження, що проголосила принцип вільного розвитку особистості людини; ставлення до людей, яке просякнуте любов'ю до людини, турботою про неї, повагою до людської гідності [9].

На думку Н. В. Клименюк, безпосередньо з гуманістичною суттю соціальної роботи пов'язані проблеми її ціннісної бази, оскільки незалежно від конкретних завдань тієї або іншої моделі соціальної допомоги ключовою цінністю соціальної роботи виступає будь-яка особа. Це означає, що підхід до життя кожного індивіда як вищому ціннісному вимірюванню доповнюється розумінням тієї обставини, що саме це життя повинне бути гідне людини. Правом на допомогу з боку суб'єктів соціальної роботи володіє кожен, хто звертається до них, без дискримінації на будь-яких підставах. Гуманістичні орієнтири спонукають суб'єктів соціальної роботи до взаємодії з клієнтами, заохочуючи їх до співпраці [6, с. 64]. Професійні цінності соціального працівника формуються на основі матеріальних, соціально-політичних і духовних цінностей суспільства. Отже, соціальний працівник для виконання своїх професійних обов'язків повинен мати не тільки високий рівень знань, умінь і навичок, але і бути носієм низки професійно-важливих цінностей.

Головним документом, який визначає морально-етичні норми, принципи та цінності соціальної роботи, є Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. Серед яких:

1. Кожна людина цінна для суспільства своєю унікальністю, яку необхідно враховувати і поважати.

2. Кожна людина має право на самореалізацію, яка не призводить до порушення подібних прав інших людей.

3. Соціальний працівник зобов'язаний всі свої знання і навички спрямовувати на надання допомоги окремим людям, групам, спільнотам у їхньому розвитку, а також на розв'язання конфліктів між особою і суспільством.

4. Соціальний працівник надає допомогу кожному, хто звертається до нього за допомогою і порадою без будь-якої дискримінації на підставі статі, віку, фізичних і розумових недоліків, кольору шкіри, соціальної і расової належності, віросповідання, мови, політичних поглядів, сексуальної орієнтації.

5. Соціальний працівник дотримується принципу – особистої недоторканості, конфіденційності та відповідального використання інформації у своїй роботі.

6. Діяльність соціального працівника базується на засадах взаємодії, партнерського співробітництва і передбачає двосторонню відповідальність за вирішення проблеми клієнта.

7. Соціальна робота несумісна з прямим чи опосередкованим примусом клієнтів до будь-яких дій, навіть на користь клієнта.

8. Соціальний працівник не повинен підтримувати у будь-якій формі окремих осіб, групи, політичні сили чи владні структури, які завдають шкоди своїм громадянам, використовуючи тероризм, на-силля, жорстокість.

9. Соціальний працівник здійснює етично виправдані дії, дотримуючись міжнародних, етичних стандартів соціальних працівників, Декларації прав людини ООН та Професійно-етичного кодексу соціального працівника України [4].

Детально проаналізувавши усі принципи роботи соціального фахівця, можна з упевненістю стверджувати, що поняття «любові» в соціальній роботі розуміється як любов до ближнього, яка має свої специфічні прояви.

Найважливішим проявом любові у соціальній роботі є емпатія, співчутливе ставлення до людини. На цьому наголошували ще у 1994 році на загальних зборах Міжнародної федерації соціальних працівників (Колombo, Шрі-Ланка), коли затверджували документ «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти», який складається з двох частин: «Міжнародна декларація етичних принципів соціальної роботи» і «Міжнародні етичні стандарти соціальних працівників», в яких проголошуються етичні принципи і стандарти соціальних працівників стосовно клієнтів і колег [4].

Емпатія (англ. empathy від грец. patho – співпереживання) – розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання [3].

У контексті духовного розвитку особистості ми розглядаємо емпатію як:

1) здатність людини:

а) перейматися почуттями та переживаннями іншої особи (істоти);

б) реалізовувати свою потребу у безкорисливому створенні сприятливих умов для позитивного емоційного стану та життєдіяльності особи (істоти), що потребує підтримки;

2) один із системотворчих компонентів гуманістичної складової духовності;

3) як один з показників високого рівня розвитку гуманістичної складової духовності та духовності в цілому, якщо емпатійний процес у переважній більшості випадків завершується гуманним вчинком суб'єкта емпатії [7].

Іншим проявом любові у роботі соціального працівника є почуття душевного тепла. Воно супроводжує вияви поваги, інтересу та уваги до проблем клієнта і бажання допомогти у їх вирішенні. Душевне тепло дає можливість виявити рівень розуміння між соціальним працівником і глибиною переживань клієнта, незалежно від рівня його розвитку, статусу, соціальної чи фізичної девіантності.

Третім елементом прояву любові є почуття щирості. Ця якість тісно пов'язана з емпатією, яку неможливо виявити без щирості. Якщо клієнт не буде відчувати щирої зацікавленості з боку соціального працівника, останньому буде складно вирішити його проблеми. Клієнт зі свого боку, болісно реагує на вияви нещирості з боку професіоналів соціальної діяльності, бажання виконувати роботу лише тому, що це вид фахової діяльності.

Емпатія, душевне тепло та щирість – це триєдина формула особистісного успіху соціального працівника у своїй професійній діяльності [7], які є проявом гуманізму, а також любові до ближнього.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна стверджувати, що любов посідає важливе місце у житті людини, воно є однією зі складових щастя, однією з найшляхетніших цілей життя й одним з найбільших виявів людяності. Проблемою визначення категорії «любові» займалися видатні філософи, психологи, соціологи різних часів та національностей.

Щодо феномену любові у соціальній роботі, то виходячи з усього вищезазначеного можна стверджувати, що вона є центральною категорією етики соціальної роботи. Об'єктом роботи соціального працівника є проблеми клієнта, вирішення яких виносяться на перший план. Зважаючи на це, ефективним способом їх розв'язання є суб'єкт-суб'єктивні відносини між фахівцем і клієнтом, які будуть неповноцінні та неефективні без певних морально-етичних орієнтирів працівника, які розкриваються у прояві любові до ближнього, як складової найвищої цінності соціальної роботи – гуманізму.

Любов є складовою системи особистості, яка в сучасному суспільстві дістає дедалі більше можливостей для розвитку. На жаль, сьогодні любов як цінність нівелюється, розглядається лише як емоційні стосунки між статями. Усе рідше люди виявляють здатність до проявів душевної теплоти, стаючи черствими і байдужими. Дедалі частіше на перший план висувуються міркування корисливості, егоїзму, цинізму та амбітності. Фахівці соціальної роботи мають виховувати в собі цінність любові до ближнього, наснажуючи інших людей на добро, милосердя і справедливість.

Література

1. Брокгауз, Ф. А. Енциклопедичний словник / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – Росія, Санкт-Петербург, 1890. – С. 186.
2. Бруно, Д. О героическом / Джордано Бруно. – Италия, 1585.
3. Децюк, Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Децюк. – Глухів, 2015. – 20 с.
4. Етика соціальної роботи: вітчизняний досвід та міжнародні принципи і стандарти соціальної роботи: [зб. Текстів виступів на загальних зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників]. – Коломбо, Шрі-Ланка, 1994. – 263 с.

5. Зайченко, І. В. Етика соціальної роботи: Навчальний посібник / І. В. Зайченко. – Чернівці : ЧДІПСТтиП, 2008. – 304 с.
6. Клименюк, Н. В. Морально-гуманістичний характер соціальної роботи / Н. В. Клименюк // Наукові праці. - Випуск 141. - Том 153. – К., 2011. – С. 61-64.
7. Маценко, Ж. М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання / Ж. М. Маценко. – Київ : Видавництво «Освіта України», 2010. – 100 с.
8. Фромм, Э. Искусство любить: исследование природы любви / Э. Фромм, Л. А. Чернышёва; пер. с нем. – М. : Педагогика, 1990. – 160 с.
9. Шпилькин, Ю. Философия любви. Обоснование. Утверждение. Опровержение / Ю. Шпилькин // Студенческий научный форум 2011: Тезисы докладов на III Общероссийской студенческой электронной научной конференции. – М., 2011. – С. 100-106.
10. Шестаков, В. Эрос и культура: философия любви и европейское искусство / В. Шестаков. – М., 1993. – 443 с.

References

1. Brokhauz, F. A., Efron, I. A. (1890). Entsyklopedychnyi slovnyk [Collegiate Dictionary]. St. Petersburg [in Russian].
2. Bruno, D (1585). O geroicheskom [The Heroic Enthusiasts]. [in Italian].
3. Detsyuk, T. M. (2015). Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u pozaaudytornii roboti v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu [Future social workers' professional competence forming in extracurricular activities at the higher educational establishment]. *Extended abstract of candidate's thesis* Hlukhiv [in Ukrainian].
4. Etyka sotsialnoi roboty: vitchyzniani dosvid ta mizhnarodni pryntsypy i standarty sotsial-noi roboty [The Ethics of Social Work : national experience and international principles and standards of social work]. (1994). [A collection of speeches at the general meeting of the International Federation of Social Workers]. Colombo, Sri Lanka [in Ukrainian].
5. Zaichenko, I. V. (2008). Etyka sotsialnoi roboty [Social Work Ethics]. Chernihiv [in Ukrainian].
6. Klimenyuk, N. V. (2011). Moralno-humanistychnyi kharakter sotsialnoi roboty [The moral and humanistic nature of social work [Proceedings. Pedagogy]. Kiev, № 141, pp. 61-64 [in Ukrainian].
7. Matsenko, J. M. (2010). Dukhovnist: fenomen psykholohii ta obiekt vykhovannia [Spiritual: the phenomenon of psychology and education facility]. "Education of Ukraine" Publishing. Kyiv [in Ukrainian].
8. Fromm, E. (1990). Iskusstvo liubit issledovanie prirody liubvi [The Art of love: study of the nature of love]. [Chernysheva, L. A. Trans]. Moscow [in Russian].
9. Shpylykyn, Y. U. (2011). Filosofiia liubvi Obosnovanie Utverzhenie Oproverzhenie [Philosophy of love. Rationale. Adoption. Refutation]. [Abstracts of the III All-Russian student scientific e-conference "Student scientific forum 2011"]. Moscow [in Russian].
10. Shestakov, V. (1993). Eros i kultura filosofiia liubvi i evropeiskoe iskusstvo [Eros and Culture: the philosophy of love and European art]. Moscow [in Russian].

Надійшла 31.05.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Децюк, Т. М. Любов як морально-етична категорія в соціальній роботі / Т. М. Децюк, М. В. Душенко // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. - 2016. - № 2 (8). - С. 27-34.